



## מצאי סקר

### מיגון, מוגנות ותחושים ביטחוניים בקרב החברה הבדואית בנגב במהלך המלחמה בין ישראל לחמאס מנאל חريب, يولיה שבצינקו ודודון ברויטמן

על רקע המלחמה שפרצה בין ישראל לחמאס ב-7 באוקטובר 2023, מרכז המחקר והמידע של הפורום לדוח קיים בנגב, ערך סקר המתמקד במוגנות ותחושים הביטחוניים של תושבי ותושבות היישובים הבדואים המוכרים (63.7% ממשיבי הסקר) והבלתי מוכרים בנגב (26.3% ממשיבי הסקר).

הסקר נערכ בפורמט אינטראקטיבי בין התאריכים 25.11.2023-16. מס' המשלבים והמשיבות לסקר הוא 350.

מתוכם: 46.3% מהעיירות המתווכנות (סה"כ 162 משבבים), 36.3% מכפרים בלתי מוכרים (סה"כ 127 משבבים) ו-17.4% ממקומות אזריות (כפרים מוכרים במקומות האזריות נווה מדבר ואל קסום) (סה"כ 61 משבבים). מתוך כלל המשבבים, 66.5% עובדים מחוץ לבית (מוסכים ועצמאים) ו-23.5% אינם מעסקים.

אחר והסקר התבceu בפלטפורמה מקוונת, ניתן להניח כי מי שהшибו לסקר הינם בעלי כישורי אוריינות דיגיטלית ולכך, צפוי, שיורי המשבבים המשכילים ואלו המשתתפים בשוק העבודה, הינם גבויי משיעורם באוכלוסייה. לפיכך, נתוני הסקר נותחו על בסיס פילוח של הקבוצות השונות בהתייחס לרמת השכלה, צורת ישוב ותעסוקה.

פילוח המשבבים לסקר על פי שנים השכלה: 21.4% בעלי תואר שני, 32.3% בעלי תואר ראשון (כלומר, 53.7% מתוך כלל המשבבים בעלי השכלה אקדמית). 3.4% בעלי תעודה מקצועית, 28.6% בעלי השכלה תיכונית, והשכלהם של 14.3% נמוכה מ-12 שנים לימוד.

בפילוח מגדרי: השיבו לסקר 69.1% (242) נשים ו-30.9% (108) גברים.

הגיל הממוצע של המשבבים ות לסקר הינו 35.



מטרת הסקר הייתה לבחון את היבטי המוגנות והביטחון בקרב תושבי ותושבות היישובים הבדואים בנגב לאורך אירועי ה-7 לאוקטובר ובעקבותיהם, לאור המלחמה שפרצה בין ישראל לחמאס. הסקר בוחן את היבטי המוגנות והביטחון על פני מספר מråדים: כלכלי, תעסוקתי, חברתי ומרחבי.

יש לציין כי בעוד שבעיריות המתווכנות וב מרבית המועצות האזריות ישנן התרעות צבע אדום בזמן ירי טילים, בכפרים הבלתי מוכרים, משום הגדרתם, אין התראות במהלך ירי טילים ואלו מוגדרים לרוב שכונות פתוחים (ולכן לא זוכים להגנה על ידי סוללות כיפת ברזל).

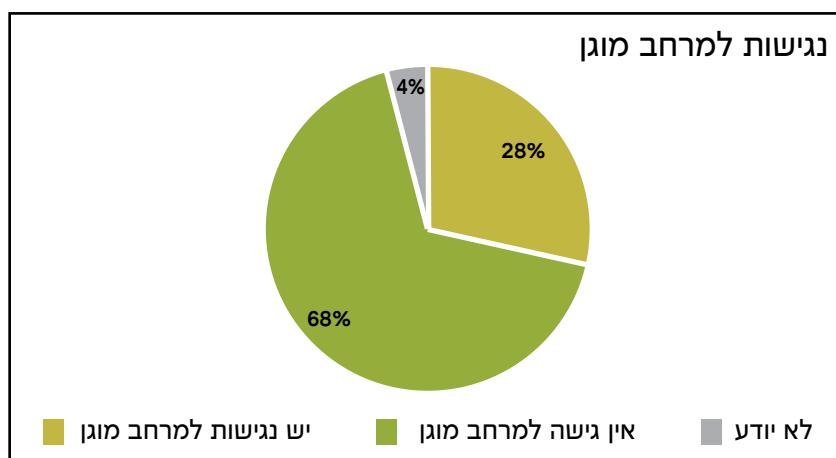


להלן סיכום הממצאים:

**מיגון:**

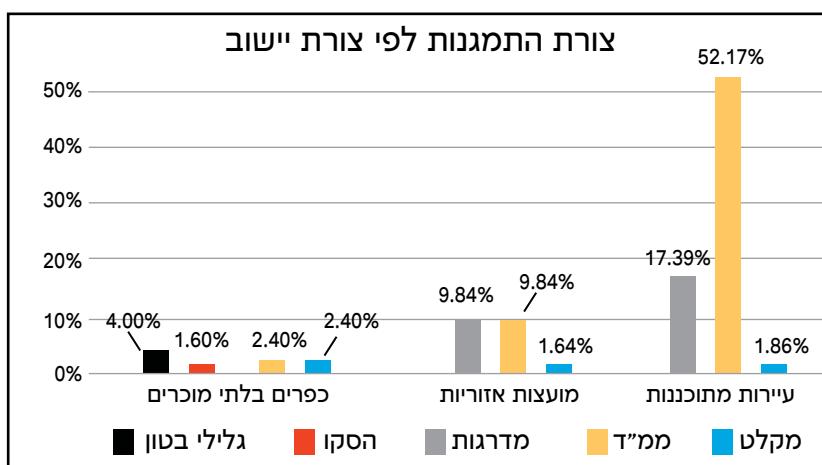
ל-**67.6%** מהאוכלוסייה אין גישה למרחב מוגן. **92%** מתושבי הכפרים הבלתי מוכרים דיווחו שאין ביכולתם הגיעו למרחב מוגן במהלך ירי טילים.

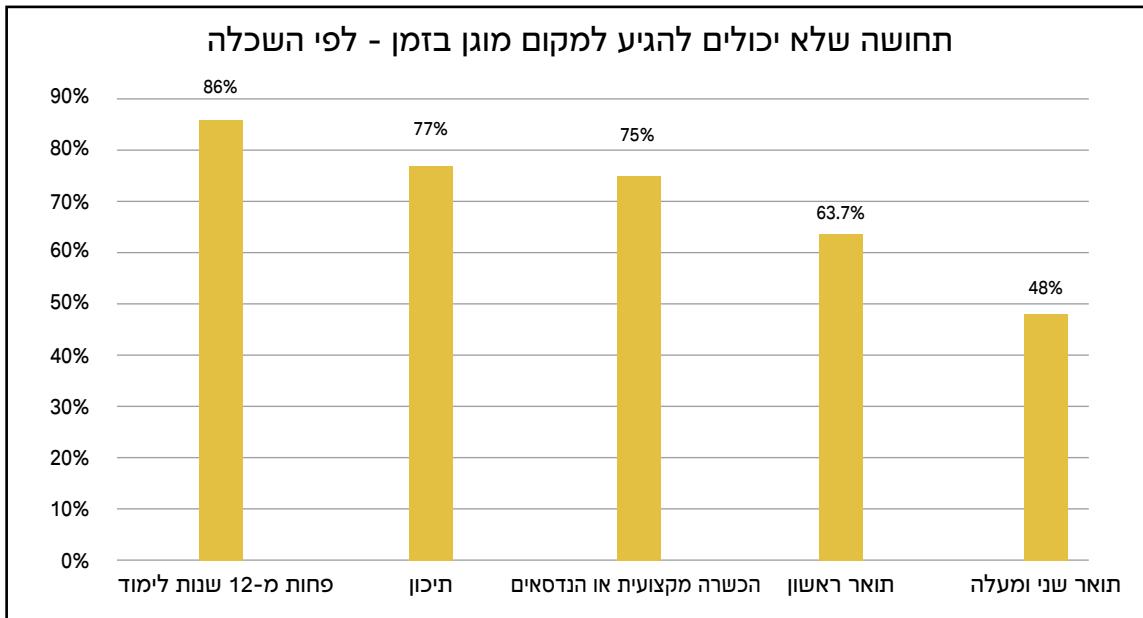
מתוך כלל המשיבים, **67.7%** דיווחו שאין ביכולתם להגיע בזמן למרחב מוגן. **28.3%** ענו שיכולים להגיע למרחב מוגן, והיתר (4%) לא ידעו לענות על השאלה. בפילוח על פי סוג היישוב: **92%** מהמתגוררים בכפרים הבלתי מוכרים השיבו שלא יכולים להגיע למרחב מוגן. **82%** מהמתגוררים במקומות האזריות השיבו שלא יכולים להגיע למרחב מוגן, ו-**43%** מהמשיבים המתגוררים בעיירות המתווכנות השיבו שלא יכולים להגיע למרחב מוגן.



צורת ההתמכנות השכיחה ביותר על פי סוג היישוב היא: **ממ"ד בעיירות המתווכנות (52%), ממ"ד (9.8%) וחדרי מדרגות (9.8%)** במקומות האזריות, **גלאי בטון** בכפרים הבלתי מוכרים (4%).

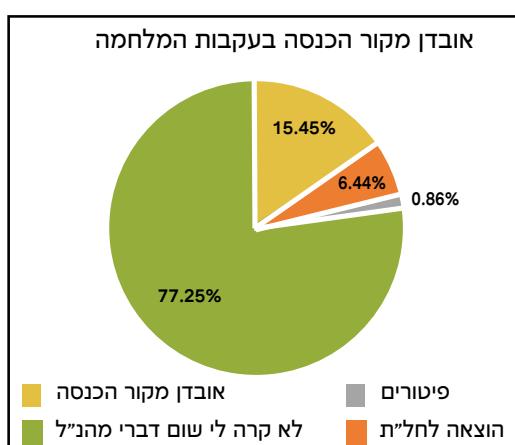
בהתאם לדוחות העדכניים בהתייחס למיגון של היישובים הבודדים בנגב (מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 2023), הסקר מציב על מצוקה גבוהה בקרב תושבי המועצות האזריות ועל מצוקה חמורה אף יותר בקרב תושבי הכפרים הבלתי מוכרים. מתוך כלל המשיבים המתגוררים בעיירות המתווכנות, **52%** יש ממ"דים ו-**2%** נספים למקלט ציבוריים. הם נספים בזמן התרעות צבע אדום הם חדרי מדרגות, רק **1.6%** בלאם תושבי המועצות האזריות נווה מדובר ואל כסום, יש ממ"דים, **10%** נוספים פונים בняgod אליהם, רק **4%** מתושבי המועצות האזריות הגיעו למקלט ציבורי. בקרבת תושבי הכפרים הבלתי מוכרים, המצב חמור אף יותר, כפי שעולה מהנתונים: **2.4%** בלבד השיבו שיש להם גישה למקלט ציבורי. **4%** מתפניהם לגלאי בטון שהונחו בכמה מאזורים הכנים ועוד **1.6%** להסתקן. בנוסף, אין גישה למרחבים מוגנים כלל.





בפילוח על פי השכלה, מסתמן קו רציפה בין רמת ההשכלה של המשיבים לבין יכולתם להגיע למרחב מוגן: 86% מآلיהם שהשכלתם נמוכה מ-12 שנים לימוד השיבו כי אין ביכולתם להגיע למרחב מוגן, 77% מבעלי השכלה תיכונית עמו באופן דומה וכן, 75% מבעלי הכשרה מקצועית. 64% מבעלי תואר ראשון השיבו שאון ביכולתם להגיע למרחב מוגן, בעוד ש-48% בקרוב כי שיש להם תואר שני, השיבו באופן דומה.

נתוני הסקר מצביעים גם על קשר אפסרי בין שנות ההשכלה של המשיבים לבין סוג המרחב המוגן הנגיש. 29.5% מהמשיבים בעלי השכלה תואר ראשון ו-49% בעלי תואר שני השיבו כי הם מתפנים לממ"ד בהישמעו אדעת צבע אדום, בעוד ש-8.15% מבעלי השכלה הנמוכה מ-12 שנים, 18% מבעלי השכלה תיכונית, ו-16.5% מבעלי הכשרה מקצועית השיבו באופן דומה. בהתייחס למרחק של המרחב המוגן הנגיש ביותר: ל-32.5% מהמשיבים בעלי תואר ראשון ו-47% בעלי תואר שני ישנה נגישות למרחב מוגן למרחק של עד 200 מטרים מביתם, בעוד שרק ל-8.3% מבעלי התעוזות המקצועית, ו-19% מבעלי השכלה תיכונית השיבו באופן דומה. למשיבים שהשכלתם נמוכה מ-12 שנים לימוד אין כלל נגישות למרחב מוגן למרחק של עד 200 מטרים מביתם.

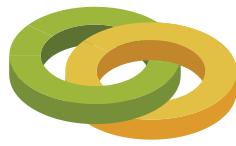


#### השלכות כלכליות בעקבות המלחמה:

**22.75%** מהמשיבים דיווחו על פגעה בהכנסתם מעובדה. בהשוואה בין אקדמאים לבין לא אקדמאים עולה שבבעלי השכלה לא אקדמאית (תיכון ומטה והכשרות מקצועיות) נפגעו יותר (**26.8%**) לעומת אקדמאים (**21.5%**).

היבט זה נבחן בפילוח של מי שנמצאים במעט געלו בעובדה בלבד (לא כולל מובטלים ועקרות בית). 15.5% מכלל המשיבים הנמצאים בשוק העבודה דיווחו כי הם איבדו את מקור הכנסתם. 6.5% נוספים הוציאו לחופשה ללא תשלום, ו-0.86% פוטרו מעובודתם. בפילוח על פי רמות השכלה, 27.6% משיבים שהשכלתם לא אקדמאית איבדו מקור הכנסה בעקבות המלחמה. גם בקרוב בעלי השכלה גבוהה דוח על שיעורים גבוהים של אובדן מקור הכנסה. בקרוב בעלי תואר ראשון ותואר שני, שיעור זה עומד על 21.5%. בנוסף, בעלי תואר ראשון ושני היו קבוצות המשיבים היחידות שדווחו על פיטורים בצל המלחמה: כ-1% מבעלי התואר הראשון וכ-1.5% מבעלי התואר השני דיווחו על הוצאה לחיל"ת במהלך המלחמה.

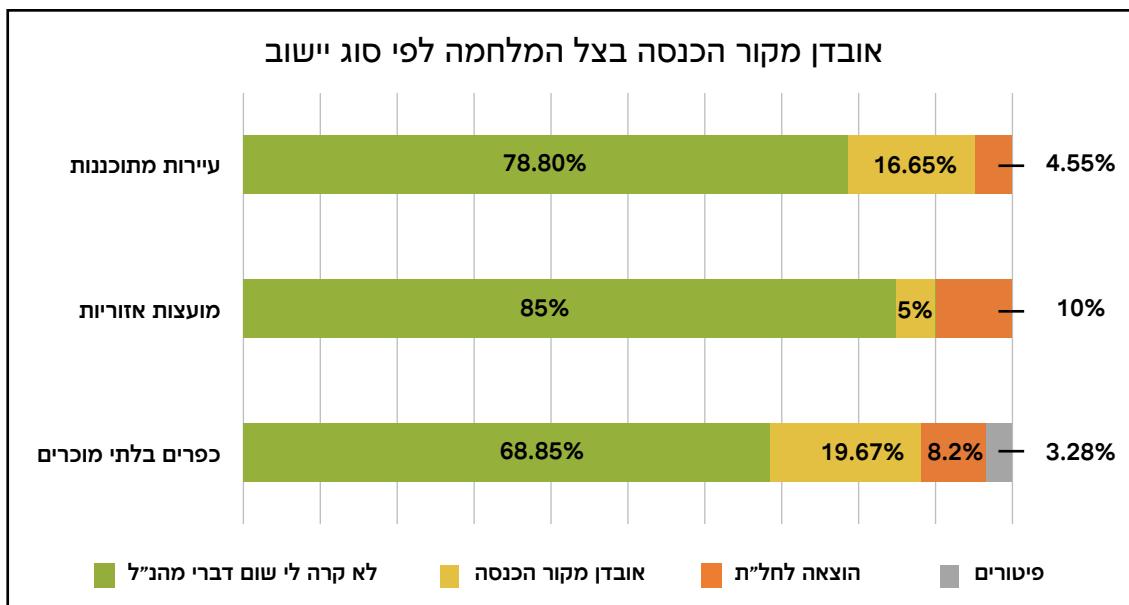
9% מהמשיבים שהשכלתם לא אקדמאית דיווחו על הוצאות לחיל"ת, בעוד ש-5.5% מהמשיבים בעלי ההשכלה האקדמאית דיווחו על הוצאה לחיל"ת במהלך המלחמה.



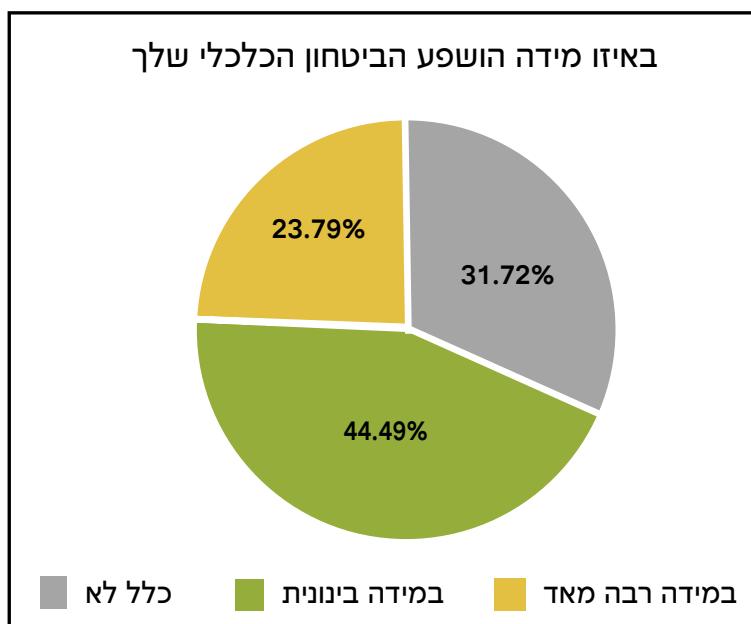
### 31.15% מתושבי הכפרים הבלתי מוכרים דיווחו כי הכנסתם מעובدة נגעה בצל המלחמה.

בפילוח על פי סוג היישוב, 19.6% מתושבי הכפרים הבלתי מוכרים, 16.6% מתושבי העיירות המתוכנןות, ו-5% מתושבי המועצות האזוריות דיווחו על אובדן מקור הכנסה. תושבי הכפרים הבלתי מוכרים היו היחידים שדיווחו על פיטוריהם בצל המלחמה ושיעורם עומד על כ-3.5%. בהתייחס להוצאה לחיל"ת, תושבי המועצות האזוריות דיווחו על שיעורי ההוצאה לחיל"ת הגבוהים ביותר (10%), אחריהם תושבי הכפרים הבלתי מוכרים (8.2%), ותושבי העיירות המתוכנןות (4.5%).

למעשה, הכנסתם מעובدة של תושבי הכפרים הבלתי מוכרים נגעה באופן המשמעותי ביותר (31.5%). בעיירות המתוכנןות שיעור זה עומד על 21.2% ואחריהם, המועצות האזוריות (15%).



כ-70% מכלל המשבבים דיווחו על פגיעה בתוחלת הביטחון הכלכלי שלהם בצל המלחמה. תושבי הכפרים הבלתי מוכרים דיווחו על שיעורי הפגיעה הגבוהים ביותר בתוחלת ביטחון הכלכלי (כ-71%).



68.28% מכלל המשבבים דיווחו על פגיעה בתוחלת הביטחון הכלכלי שלהם בעקבות המלחמה. 70% מתוך כלל המשבבים דיווחו על חשש לאובדן פרנסתם בעקבות המלחמה.

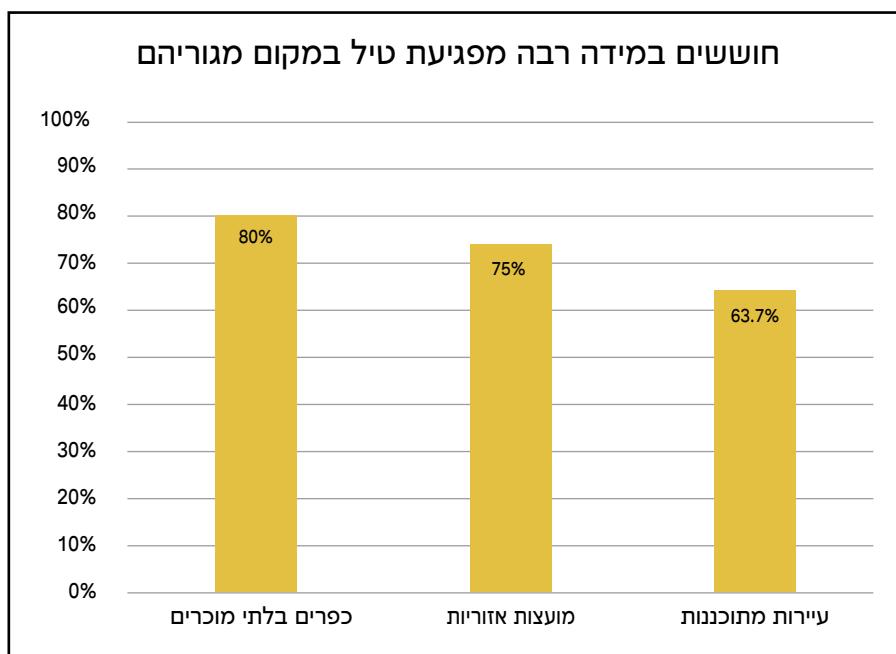
71.67% מתושבי הכפרים הבלתי מוכרים השיבו כי ביטחונם הכלכלי נפגע במידה בינונית או רבה בעקבות המלחמה, אחריהם תושבי העיירות המתוכנןות (68%), ותושבי המועצות האזוריות (64.1%).



#### תחושת מוגנות:

**80% מתושבי הכפרים הבלתי מוכרים דיווחו כי הם חוששים במידה רבה מאוד מפגיעה ישירה של טיל במקום מגוריهم, אל מול 73% מתושבי המועצות האזריות, ו- 62% מתושבי הערים המתוכננות.**

שיעוריו החשש של תושבי הכפרים הבלתי מוכרים מפגיעה גופנית בעקבות ירי טילים הינם הגבוהים ביותר. 71% מתושבי הכפרים הבלתי מוכרים ציינו כי הם חוששים במידה רבה מאוד מפגיעה גופנית בעקבות נפילת טילים, בעוד ש- 62% מתושבי המועצות האזריות ו- 50.5% מתושבי הערים המתוכננות השיבו באופן דומה. בהתאם, 80% מתושבי הכפרים הבלתי מוכרים דיווחו כי הם חוששים במידה רבה מפגיעה ישירה של טיל במקום מגוריهم, אל מול 73% מתושבי המועצות האזריות, ו- 62% מתושבי הערים המתוכננות. מוגמה זו ממשיכה גם בהתייחס לחשש של המשבטים מפגיעה בהם ובח' בני משפחותם בעקבות נפילות טילים. 77% מתושבי הכפרים הבלתי מוכרים דיווחו כי הם חוששים במידה רבה מפגיעה בהם או בח' משפחותם, בעוד ששיעוריהם אלו עמדו על 73% בקרב תושבי המועצות האזריות, ו- 61.5% בקרב תושבי הערים המתוכננות.

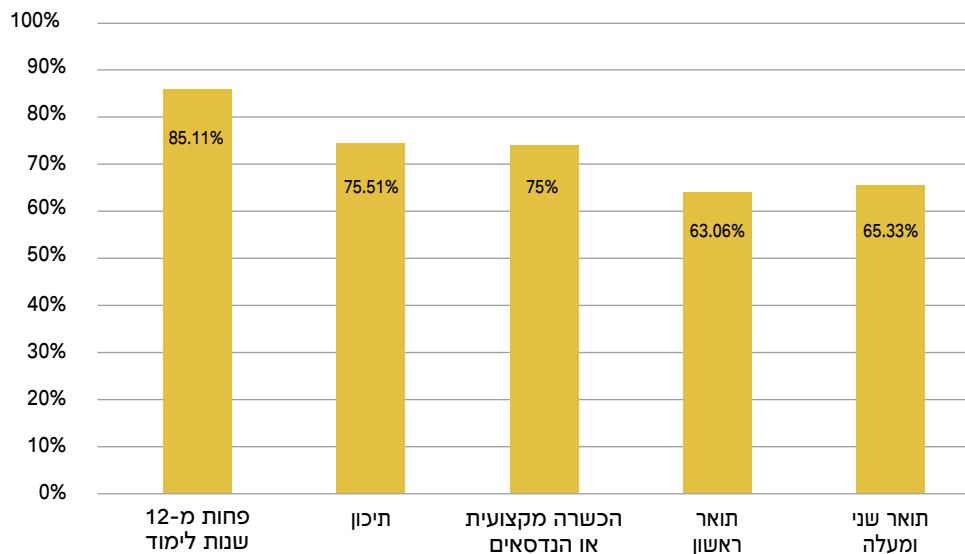


**מסתמנת קורלציה חיובית בין תחושת מוגנות לבין השכלה, כך שככל שרמת ההשכלה נמוכה יותר, תחושת המוגנות חלשה יותר, דבר העומד בקשר ישיר לנגישות נמוכה למרחב מוגן.**

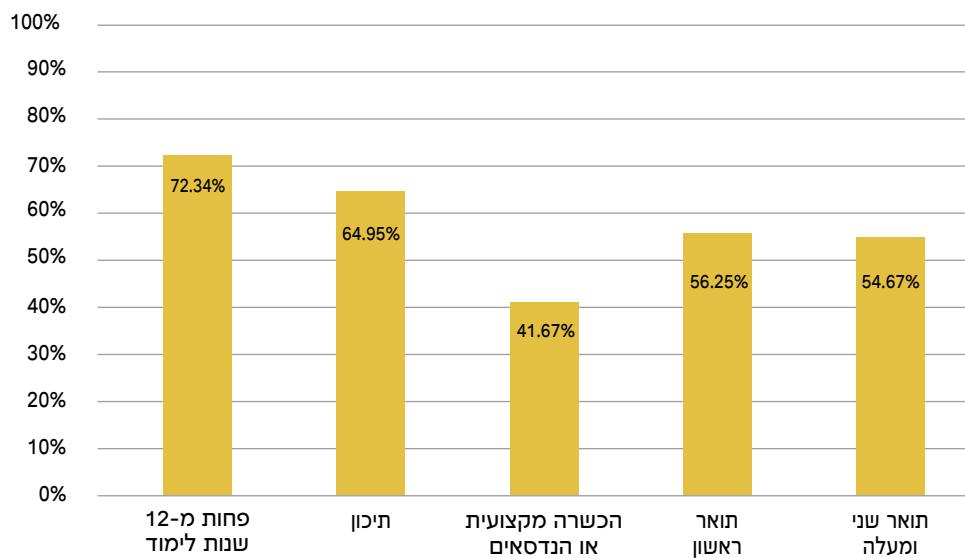
שיעוריו החשש הגבוהים ביותר מפגיעה פיזית בעקבות ירי טילים דווחו בקרב המשבטים שהשכלתם נמוכה מ-12 שנים למד. 72% מהמשבטים שהשכלתם נמוכה מ-12 שנים למד דיווחו כי הם חוששים במידה רבה מאוד מפגיעה גופנית בעקבות נפילת טילים, בעוד ש- 65% מעבלי השכלה תיכונית, 56% בעלי תואר ראשון, 55% בעלי שני, ו- 41.5% בעלי הכרה מקצועית השיבו באופן דומה. בהתאם, 85% מהמשבטים שהשכלתם נמוכה מ-12 שנים למד חוששים במידה רבה מפגיעה טיל ישירה במקום מגוריهم, אחריםם בעלי השכלה תיכונית (75%), בעלי הכרה מקצועית (75%), בעלי תואר שני (65%) ותואר ראשון (63%). בהתייחס לחשש רב מפגיעה בח' המשבטים או בח' בני משפחותם כתוצאה מנפילת טילים, 85% מעבלי ההשכלה הנמוכה מ-12 שנים למד דיווחו על חשש במידה רבה. 83% בעלי הכרה מקצועית, 71.5% בעלי השכלה תיכונית, 65% בעלי תואר ראשון, 59.5% בעלי תואר שני, השיבו כי חוששים במידה רבה מפגיעה בח'יהם או בח' בני משפחותם כתוצאה מירי הטילים לעבר יישובי הנגב.



### חוששים במידה רבה מפגיעה טיל במקום מגורים לפי השכלה



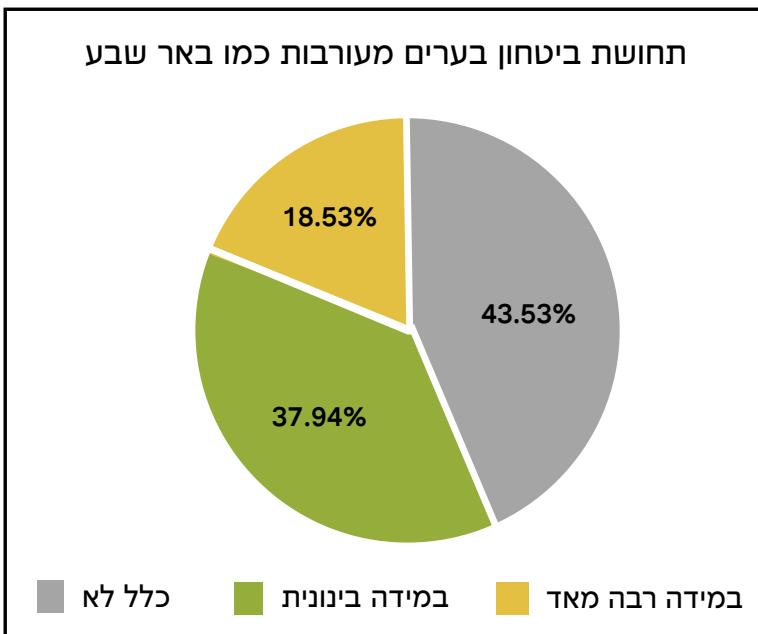
### חוששים במידה רבה מפגיעה גופנית לפי השכלה





#### מוגנות במרחב הציבורי:

43.5% מהמשיבים דיווחו כי הם כלל לא מרגשים בטוחים להגעה לערים כדוגמת באר שבע במהלך המלחמה.



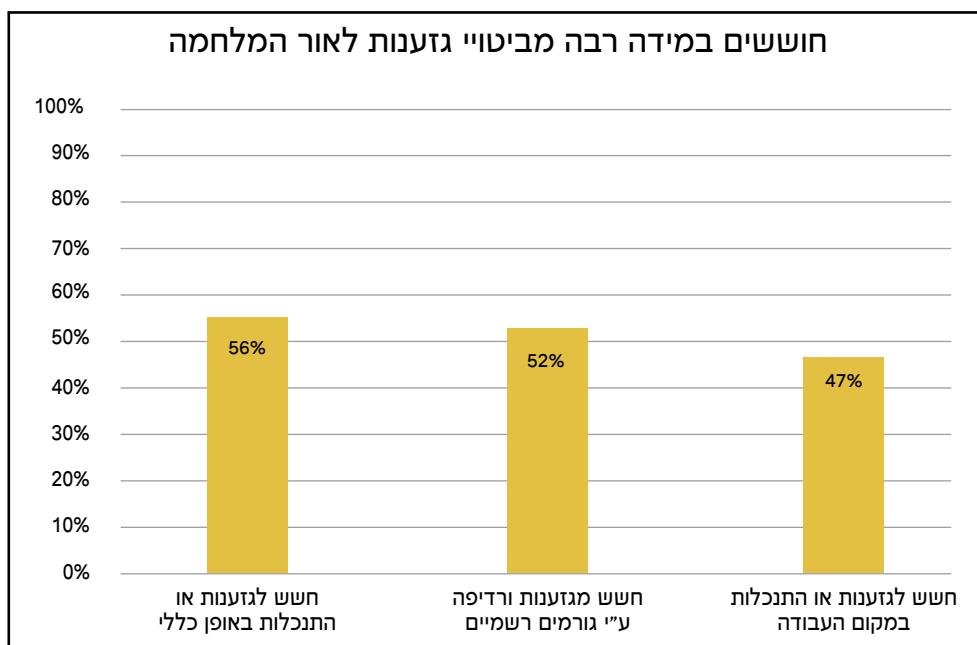
בהקשר לתחושים המוגנות במרחב הציבורי, נבחנו שלושה מקדים: תחשות הביטחון במרחב הציבורי באזורי המגורים, תחשות הביטחון ביציאה מאזור המגורים ותחושים הביטחון בעירם מעורבות או יהודיות.

מתוך כלל המשיבים, 16.7% ציינו כי הם מרגשים בטוחים להסתובב באזורי מגוריהם, 42.3% ציינו כי הם מרגשים בטוחים במידה בינונית, ו-41% השיבו כי הם כלל לא מרגשים בטוחים להסתובב באזורי מגוריהם. בהתייחס ליציאה מחוץ למקום המגורים תחשות היעדר הביטחון דומה, ועומדת על 41.5%, אולם 36.5% דיווחו כי הם מרגשים בטוחים במידה בינונית ליצאת ממקום מגוריהם, ו-22% דיווחו כי הם

Marginally safe in Beersheba due to lack of security. 43.5% of respondents said they were not at all concerned about safety in Beersheba during the war, while 37.94% said they were mostly concerned and 18.53% said they were mostly safe.

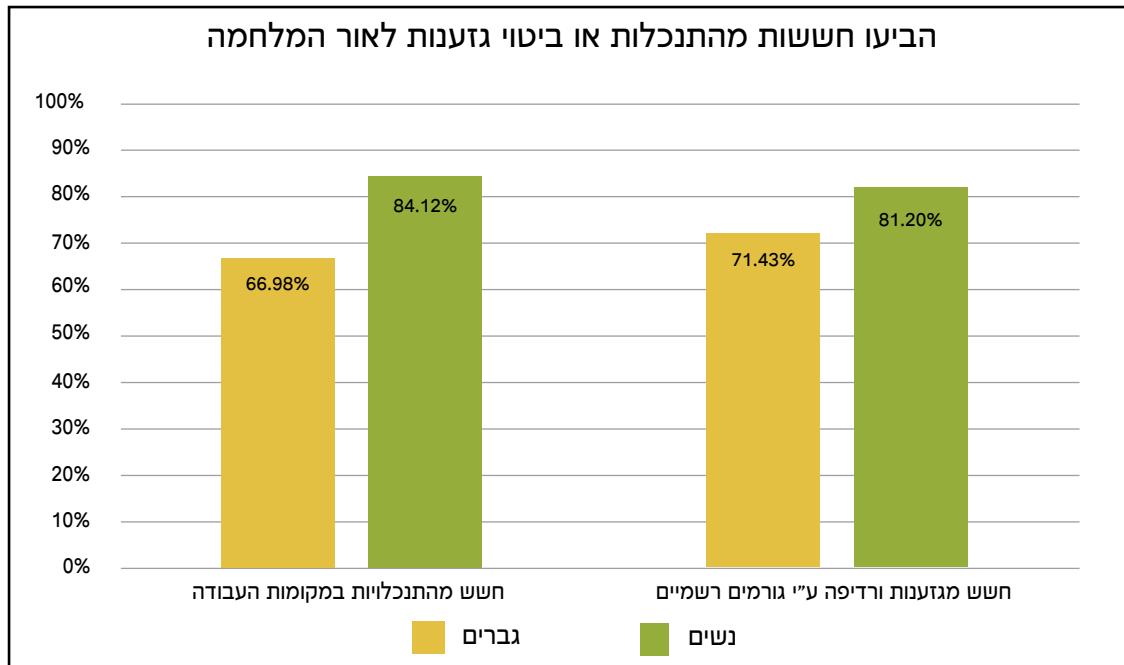
#### גזענות

כל המשיבים הביעו חשש מ비וטו גזענות לאור המלחמה. 56% ציינו כי הם חוששים במידה רבה מאוד מ비וטו גזענות, 47% ציינו כי הם חוששים במידה רבה מ비וטו גזענות והتانכלות במקום העבודה, 52% דיווחו כי הם חוששים מגזענות ורדיפה על ידי גורמים רשמיים.





**84% מהנשים הביעו חששות מהתנכלות במקומות העבודה, ו- 81% מהנשים הביעו חששות מגזענות ורדיפה על ידי גורמים רשמיים.**



בפילוח מוגדר, שיעורי הנשים שדיווחו על חשש במידה בינונית או רבה מאוד מביטוי גזענות בכל הפורטטים היו גבוהים ביחס לגברים. בקרב נשים, 86.5% דיווחו על חששות מביטוי גזענות כלללים, ביחס ל- 79.5% בקרב הגברים. 84% מהנשים הביעו חששות מהתנכלות במקומות העבודה, ביחס לשיעור הגברים שעמד על 67%. לבסוף, 81% מהנשים הביעו חששות מגזענות ורדיפה על ידי גורמים רשמיים, ביחס לשיעור הגברים שעמד על 71.5%. (אפשר להסביר מכאן זה באמצעות הנראות הבהיר יותר של נשים מוסלמיות דתיות במרחב הציבורי המסוכנת באמצעות לבוש מסורתי, בעוד שיתכן וחלק מהגברים יכול "לעבור" [Passing] במרחב הציבורי).

#### **לסיכום:**

ממצאי הסקר מציבעים על פגעה ממשמעותית בביטחוןם ובהשתתפות המוגנות של החברה הבדואית בנגב בכלל המדדים שנבחנו. השלכות המלחמה מחזיפות את עומק המזקה של החברה הבדואית בנגב, חברה שמאופיינת בפגיעהו מבחינה כלכלית ותעסוקתית. היישובים הבודאים בנגב לאורך שנים נמצאים בראש רשות היישובים הארץית במדדי עוני, אבטלה ומצוקת דיוו, כמו גם בראש הרשימה הארץית בהריסות בתים, בראשiera מלימודים ובמחסור ביכולות ומוסדות לימוד. להוסיף לעונות אלו, ישן רמות התמגנות נמוכות מאוד עד היעדר כמעט מוחלט למיגון בכפרים הבלטי מוכרים. כתוצאה של מדיניות ארוכת שנים המאפיינת בהזנחה הצרכים והמצוקות הייחודיים לאוכלוסייה זו. יחד עם זאת, החברה הבדואית בנגב אינה הומוגנית, כאשר הנתונים מציבעים על פגעה משמעותית ועמיקה יותר בקבוצות המוחלשות ביותר בקרבה - תושבי ותושבות הכפרים הבלטי מוכרים ובעלי השכלה לא אקדמית. במקרים אלו, המשבר שהחरיף בעקבות המלחמה שפרצה בין ישראל לחמאס, מוביל להעמקת המזקה של קבוצות השוללים המוחלשות ביותר בחברה הבדואית בנגב, כמו גם בחברה הישראלית בכללותה.

**למידע נוספים: [office@dukium.org](mailto:office@dukium.org)**

על פי דרישת החוק, פורום דו-קיום בנגב גאה לציין כי כתוצאה משיתוף פעולה עם מדינות יידיזתיות וארגוני בינלאומיים בינלאומיים שמקדמים זכויות אדם, רוב המכון פועלותנו מגע מיישיות מדינות דורות".  
 השימוש בצללים נעשה על פי סעיף 27א לחוק זכויות יוצרים תשש"ח-2007, ואם לדעתכם נפגעה זכותכם כבעלים של זכויות יוצרים בחומר המופיע בפרסום זה, הנכם רשאים לפנות באמצעות דואר אלקטרוני לכתבתה: [office@dukium.org](mailto:office@dukium.org)